

Література:

1. Троцька В. Правові аспекти використання бібліотеками та іншими закладами творів, що вийшли з комерційного обороту. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 2. С. 5-15.

2. David R. Hansen, , Orphan Works: Definitional Berkeley Digital Library Copyright Project White Paper No. 1, URL: <https://ssrn.com/abstract=1974614> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1974614>

3. Проект Закону «Про авторське право і суміжні права» URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?title=ProktZakonuUkraini-proAvtorskePravoISumizhniPrava>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-25>

**ФРАУДАТОРНИЙ ПРАВОЧИН
З ПОЗИЦІЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

Сівіцька Г. Є.

*здобувач вищої освіти юридичного відділення
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола*

Гелецька І. О.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Фраудаторний правочин – доволі нове поняття для українського законодавства, оскільки судова практика вперше почала його використовувати лише у 2019 році. Такі правочини характеризуються як такі, що укладаються боржником з метою запобігання зверненню стягнення на майно, а це призводить до того, що боржниками майно реалізується поза межами виконавчого провадження і, як наслідок, судові рішення залишаються невиконаними. Факт застосування терміну «фраудаторний правочин» привернув увагу правничої спільноти та став предметом обговорення серед багатьох вчених. При цьому актуальним для діючого цивільного законодавства залишається проблема формування єдиної правозастосовчої практики у справах про визнання недійсним правочину вчиненого боржником на шкоду кредиторів.

Варто зазначити, що науковий пошук з питань недійсності правочинів був предметом дослідження багатьох вчених, таких як:

О.Н. Костенко, А.С. Ярошенко, К.Ю. Иванова, В.І. Крат, О.В. Драган, Я.М. Романюк, Є.В. Бернада, М.В. Цвік та інші, проте, питання визнання судом недійсним фродакторного правочину у зв'язку з недобросовісністю його сторін залишається недостатньо вивченим і таким, що потребує подальшого дослідження.

У контексті забезпечення прав людини ч. 6 ст. 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) засадами цивільного законодавства, з поміж інших, називає добросовісність. За положеннями ч. 2–4 ст. 13 ЦК України при здійсненні своїх прав особа повинна утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб. Водночас, не допускаються і дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншому учаснику цивільних відносин та зловживання правом в інших формах. При здійсненні цивільних прав особа повинна дотримуватися моральних засад суспільства [1].

У теорії цивільного права добросовісність – це морально-етична категорія, що поєднує у собі об'єктивний елемент – вимогу певної поведінки суб'єкта цивільних правовідносин, яка передбачена конкретними правовими нормами, і суб'єктивний елемент, який пов'язаний з діями суб'єкта зазначених правовідносин, що повинні відповідати таким критеріям, як правдивість, чесність, повага до прав інших осіб, виконання своїх обов'язків та внутрішнє розуміння необхідності добросовісної поведінки [2, с. 68].

У постанові Великої Палати (далі – ВП) Верховного суду (далі – ВС) у справі № 369/11268/16-ц від 03.07.2019 р. вказано, що дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, тобто відповідати певному стандарту поведінки [3].

Чіткого законодавчого визначення фродакторний правочин наразі не має. Зазвичай він трактується як правочин, що вчиняється боржником на шкоду кредитору та можливий у справах, коли боржник завчасно продає власне майно чи уступає його іншій особі з метою уникнення звернення стягнення на нього на користь кредитора. Суди наразі лише формують специфіку вживання терміну «фродакторності», але з впевненістю можна констатувати, що цей процес набуває стрімких обертів.

Фродакторні правочини в законодавстві України мають місце лише:

- в процесі банкрутства; у разі неплатоспроможності банків; у виконавчому провадженні.

Правову дефініцію, яка б безпосередньо встановлювала нікчемність або можливість визнання недійсними правочинів, що укладаються на шкоду кредиторів з метою приховання майна, цивільне законодавство не містить [4, с. 47].

За обставин конкретної справи суд може дійти висновку, що принцип добросовісності має перевагу над принципом свободи договору. Яскравим прикладом такого роду справ є справи про фраздаторні правочини. У таких справах особа відчужує належне їй майно для того, аби на нього не могло бути звернено стягнення за вимогами її кредиторів. Зазвичай особа посилається на принцип свободи договору, стверджуючи, що вона вільна укладати будь-які договори. Проте, ці аргументи будуть спростовані принципом добросовісності, якщо суд встановить, що майно було відчужене спеціально з метою зашкодити кредиторам через неможливість задоволення їхніх вимог за рахунок відчуженого майна [5, с. 35].

При цьому ВС зазначає: «цивільно-правовий договір не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення про стягнення коштів, а тому у разі, якщо сторони, які укладають договір, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, то правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом».

Не виключається визнання договору недійсним, як такого, що спрямований на уникнення звернення стягнення на майно боржника на підставі загальних засад цивільного законодавства (п. 6 ст. 3 ЦК України) та недопустимості зловживання правом (ч. 3 ст. 13 ЦК України), з одночасним посиланням на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, якою може бути підстава, передбачена ст. 234 ЦК України [5, с. 35].

Потрібно зазначити, що в постановках ВС у справах №405/1820/17 від 24 липня 2019 року, №910/8357/18 від 28 листопада 2019 року, № 372/3541/16-ц від 13 травня 2020 року, № 922/1903/18 від 20 травня 2020 року, № 619/82/19 від 11 листопада 2020 року, сформульована позиція, що будь-який правочин, вчинений боржником у період настання у нього зобов'язання із погашення заборгованості перед кредитором, має ставитися під сумнів у частині його добросовісності та набуває ознак фраздаторного правочину. Київський апеляційний суд скористався цією позицією 13 липня 2021 року в рішенні по справі № 754/6863/20, зазначивши, що «у переважній більшості фраздаторні правочини вчиняються між близькими родичами». У деяких із вказаних справ договори визнавались недійсними на підставі ст.ст. 203 і 215 ЦК України, у деяких ще додатково на підставі ст. 234 ЦК України.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що хоча ЦК України і проголошує свободу договору як одну із загальних засад цивільного законодавства, реалізація цього права має відбуватись крізь призму

добросовісності поведінки боржника. Наведена практика виразно демонструє складний механізм взаємоузгодження різних засад цивільного права і те, якими можуть бути його результати.

Поняття «франдаторності» поступово стає все більш актуальним в судовій практиці у зв'язку із поширення його застосування. Варто зазначити, що питання франдаторних правочинів вже неодноразово розглядалося касаційною інстанцією, однак питання донесення даної позиції до судів нижчих інстанцій для забезпечення розвитку цивільного права та формування єдиної правозастосовної практики залишається відкритим, в тому числі, і через недоліки законодавства з питань визнання франдаторного правочину недійсним.

Вважаємо, що добросовісним покупцям потрібно враховувати позиції судів, які були наведені вище, щоб не допустити укладення правочинів з недобросовісними боржниками, які можуть бути оскаржені у майбутньому. Для цього необхідно фіксувати у договорах застереження, які б містили умову про відсутність у продавця (можливого боржника) на момент укладання договору прострочених зобов'язань щодо повернення коштів чи позовів предметом яких є їх стягнення.

Верховна Рада як єдиний орган законодавчої влади в Україні повинна насамперед, законодавчо закріпити визначення терміну «франдаторний правочин», а також визначити підстави визнання його недійсним та порядок застосування судами концепції «франдаторності».

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. Дата оновлення: 14.08.2021. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 30.09.2021).

2. Ярошенко А. С., Костенко О. М. Визнання судом недійсними фіктивних договорів дарування, укладених з метою приховання майна боржника: Проблеми формування єдиної правозастосовної практики. *Проблеми законності. Серія: Цивільне право і цивільний процес*. 2020. Вип. 148. С. 66–75. URL:<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:61OV4YpF0SwJ:plaw.nlu.edu.ua/article/download/190854/199263/444403+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua> (дата звернення: 30.09.2021).

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03 липня 2019 у справі № 369/11268/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482786> (дата звернення: 30.09.2021).

4. Драган О. В. Процедура виконання судових рішень та франдаторні правочини. *Ірпінський юридичний часопис. Серія : Право*.

2020. Вип. 3. С. 44–48. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs5/article/view/469/658> (дата звернення: 30.09.2021).

5. Карнаух Б. П. Зловживання правом та його правові наслідки. *Підприємництво, господарство і право. Серія: Цивільне право і процес.* 2020. № 9. С. 31–36. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.06> (дата звернення: 30.09.2021).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-148-0-26>

**ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ У ВИЗНАННІ І НАДАННІ ДОЗВОЛУ
НА ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ МКА, ПОВ'ЯЗАНІ
З ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ НЕДОЛІКАМИ
ПРИ ПРОВЕДЕННІ АРБІТРАЖНОГО РОЗГЛЯДУ**

Хоперія А. А.

*аспірант кафедри цивільного процесу Інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Визнання і виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу є безумовно необхідним етапом арбітражного провадження, якщо сторона, проти якої ухвалено рішення відмовляється його виконувати добровільно. Неможливість виконати арбітражне рішення робить для сторін міжнародних цивільних правовідносин такий альтернативний спосіб захисту їх прав та інтересів беззмстовним. Саме тому держави, які бажають розвивати та підтримувати свій імідж привабливих юрисдикцій для міжнародних зовнішньоекономічних відносин та інвестицій, повинні сприяти також розвитку та ефективності арбітражу, забезпечити проарбітражне законодавство та ефективне судове сприяння виконанню арбітражних рішень.

Незважаючи на наведене, кожна держава повинна забезпечити ефективний судовий контроль за дотриманням законних прав та інтересів сторін арбітражного провадження, щоб не порушувати прав на справедливий судовий захист. Це досягається встановленням виняткових випадків, коли у визнанні та виконанні рішень міжнародного комерційного арбітражу може бути відмовлено. При цьому, такі виняткові випадки повинні відповідати нормам міжнародних договорів щодо виконання рішень міжнародних комерційних арбітражів, дотримуватися яких зобов'язана держава.